INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

Іван Стахурський
Національний університет «Києво-Могилянська академія», Україна

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ТА РОЗПОДІЛУ СПІЛЬНИХ ВИТРАТ ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ СПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ ТА ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ

Ivan Stakhurskyi
National University «Kyiv-Mohyla Academy», Ukraine

BURDEN-SHARING IN EU CRISIS MANAGEMENT OPERATIONS

The purpose of the article is to examine participation patterns of EU Member States in military crisis management operations conducted under the framework of Common Security and Defence Policy. The paper raises the question on how one can explain different degrees of burden-sharing in EU military operations. It also sheds light on the issue of distribution of common operational costs (military, financial) in CSDP peacekeeping missions. By applying the Olson's exploitation theory, the author claims that some EU Member States bear disproportionally large share of common costs. The paper also reveals drivers behind the uneven CSDP burden-sharing and highlights main factors that influence on the EU Member States' decision to participate or not in CSDP peacekeeping activity. The author argues that uneven burden-sharing in crisis management prevents the EU from becoming a credible security actor.
Key words: European Union, Common Security and Defence Policy, military crisis management, burden-sharing, exploitation theory, engagement index

З 2003 року було проведено більше тридцяти миротворчих операцій під прапором Європейського Союзу (ЄС), одинадцять з яких – військового характеру. Незважаючи на велику кількість літератури, присвячену Спільній безпековій та оборонній політиці (СБОП), недостатньо вивченою залишається проблема формулювання критеріїв участі країн ЄС у миротвочій діяльності СБОП, адже враховуючи факт функціонування різних безпекових акторів (НАТО, ЄС, ООН, ОБСЄ), уряди європейських держав наділені можливістю обирати інституційну опцію, в межах якої долучитися до кризового менеджменту. Тому актуальність даного дослідження полягає в тому, що автор виокремлює чинники, які впливають на рішення країн ЄС брати участь у військових операціях під егідою СБОП.

Миротворчі місії ЄС – це колективні дії, що потребують фінансових, військових і технічних ресурсів для імплементації. Тому важливо також дослідити, за яким принципом відбувається розподіл спільних витрат в операціях СБОП, чи підтверджуються постулати теорії експлуатації Олсона щодо диспропорційного розподілу колективних витрат та благ на прикладі такого об'єднання як ЄС.

Вивчення особливостей розподілу спільних витрат (англ. термін «*burden-sharing*») у міжнародній миротворчій діяльності має тривалу історію. Витоки досліджень з цієї проблематики сягають часів Холодної війни, зокрема у працях М. Олсона, Р. Цекхаузера, Дж. Оніла, Т. Сандлера, Дж. Колі, Дж. Хіршляйфера порушується питання дольової участі країн у коаліційних витратах Північноатлантичного альянсу. Дослідження спиралися на індикатори визначення військової сили держави – чисельності збройних сил, відсоток витрат із державного бюджету, що витрачається на сферу оборони, тип та кількість військової техніки, тощо. Дані встановлювали потенційні інструменти, наявні у розпорядженні НАТО, для колективної оборони, а також показували як

відбувається розподіл спільних витрат, призначених для підтримки функціонування НАТО, між двома сторонами Атлантики.

У класичній праці із теорії альянсів «Логіка колективних дій», М. Олсон аналізує диспропорційний розподіл спільних видатків в НАТО та формулює гіпотезу експлуатації (англ. *exploitation hypothesis*), відповідно до якої великі, високорозвинені економічно держави беруть на себе більшість фінансових витрат для забезпечення існування союзу, у той час як інші партнери по альянсу залишаються здебільшого «спостерігачами» (англ. «*free riders*»), тобто такими, що користуються благами від дій інших[1]. Досліджуючи поведінку «спостерігачів» у міжнародних союзах, М. Олсон і Р. Цекхаузер у праці «Економічна теорія альянсів» вказують, що їхня дольова участь у коаліційних витратах пропорційно менша від рівня їхніх реальних можливостей. Водночас саме «спостерігачі» виступають головними бенефіціарами від колективного блага (зовнішня безпека) союзу за економічним показником «повернення інвестицій» (англ. *Return on Investment*), вкладених в альянс[2].

Наукові пошуки з питання визначення критеріїв розподілу коаліційних витрат знайшли продовження після завершення Холодної війни. Увагу дослідників зосереджено на участі та внесках держав у миротворчу діяльність міжнародних організацій, що вивчається переважно на прикладі НАТО та ООН. У цьому контексті варто відзначити роботи Х. Джиоті і Т. Сандлера, Ч. Купчана, Г. Ліндстрьома, Ч. Малкольма, С. Сімбала і П. Форстера.

Дослідження принципів розподілу спільних операційних витрат ЄС як безпекового актора не є поширеними у науковій літературі. Серед причин дослідники називають обмеженість інформації щодо внесків держав у миротворчу діяльність ЄС, а також нішовий характер кризового менеджменту СБОП, оскільки операції ЄС невеликі за показниками тривалості, чисельності та залучених до місій ресурсів[3]. Серед праць, присвячених вивченню дольової участі держав ЄС у спільних витратах, слід виділити «Розділяючи тягар колективної безпеки в Європейському Союзі» Н. Доруссена, Е. Кірхнер та Дж. Сперлінг, «Чи має значення європейський оборонний розподіл витрат» М. Фуко, «Розподіл витрат у військових операціях СБОП: теоретичний аналіз» Н. Новаки.

Особливості розподілу спільних витрат у військових операціях ЄС

Європейський Союз як безпековий актор залежний від країн-членів Спільноти у питанні отримання засобів для миротворчої діяльності. Рішення щодо проведення операції з кризового менеджменту СБОП затверджується державами ЄС за принципом одностайності. Проте згодом країни вирішують чи брати їм безпосередню участь у місії, а також вони визначають ступінь власного внеску у підтримку операції. Як наслідок, дольова участь держав ЄС у кризовому менеджменті СБОП відрізняється, що призводить до диспропорційного розподілу спільних витрат. У даній роботі вивчаються тільки військові операції ЄС. Перед тим, як представити результати дослідження, слід виділити наступні його методологічні обмеження.

Перше, у звітах ЄС про миротворчі операції СБОП міститься інформація тільки про загальну кількість військових, які беруть участь у місії, а також перераховуються країни, котрі долучилися до її проведення, проте не конкретизується внесок кожної з держав. Тому дослідження спирається на вторинні джерела – звіти наукових інститутів («*SIPRI*», «*IISS*», «*ZIF Berlin*») та публікації дослідників, однак представлені у них підсумкові результати відрізняються[4].

[1] Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action*. *Public Goods and Theory of Groups*. Cambridge: Harvard University Press, 29.

[2] Olson, M., Zeckhauser, R. (1966). An Economic Theory of Alliances. *Review of Economic and Statistics*, vol. 48, no. 3, 266–279.

[3] Наприклад, найбільшою військовою операцією ЄС вважається «Алтея» у Боснії та Герцеговині (7 тисяч чоловік протягом 2004-2007 років). Для порівняння з іншими безпековими акторами, в афганській інтервенції НАТО (2003) брало участь 70 тисяч чоловік, чисельність місії ООН у Сомалі (1993-1994) становила понад 28 тисяч. Крім того, операції ЄС відбуваються здебільшого у середовищі з низьким ступенем інтенсивності конфлікту, інколи після проведених уже військових операцій НАТО чи ООН.

[4] Наприклад, можна порівняти дані про військову операцію «ЄВРОФОР Чад/ЦАР», які наводяться у наступних працях: 1) Di Mauro, D., Krotz, U., Wright, K. (2016). *EU's Global Engagement: A Database of CSDP Military Operations and Civilian Missions Worldwide*. European University Institute, 56; 2) Grevi, G., Helly, D., Keohane, D. (2009). EU Security and Defense Policy. The First Ten Years 1999-2009. Paris: EU Institute for Security Studies, 414; 3) Seibert, B. (2010). *Operation EUFOR Tschad/RCA and the European Union's Common Security and Defence Policy*. Strategic Studies Institute, 125.

Відмінності у даних пояснюються тим, що обрахунки велися на різних стадіях проведення миротворчої місії, адже її чисельнісь з плином часу та внаслідок ротацій військових контингентів змінюється.

Друге, у звітах враховується здебільшого тільки кількість солдат, водночас відсутні дані щодо кількості офіцерів, делегованих країнами ЄС в операційну Штаб-квартиру для планування та координування місії. Існує брак інформації також стосовно участі в миротворчій операції медичних працівників, резервних військ, тощо.

Третє, дані про кількість учасників від кожної країни в операції СБОП можна порівнювати, однак при цьому не береться до уваги кваліфікація військових та тип завдань, які вони виконували. Крім того, виникають складнощі у визначенні «технічного внеску» держав ЄС до місій СБОП. Інформація про надану конкретними країнами військову техніку не є загальнодоступною. Виняток становлять морські операції, оскільки у звітах ЄС вказується «національність» кораблів та суден, що беруть участь у миротворчій діяльності.

З 2003 року було проведено одинадцять операцій військового кризового менеджменту СБОП. Тривалість більшості миротворчих місій ЄС не перевищувала одного року. Виняток становлять морські військові операції («Аталанта», «Софія»), а також операція «Алтея» у Боснії та Герцеговині, мандат якої Європейська Рада постійно продовжує з 2004 року. За географічним критерієм, вісім військових операцій ЄС відбувалися в Африці (по дві у Демократичній Республіці Конго, Сомалі та Центральноафриканській Республіці, а також у Чаді та Малі), дві в Європі (на Балканах – у Республіці Македонії та Боснії і Герцеговині). Діяльність європейських миротворців у морській операції «Софія» зосереджується у Південному Середземномор'ї – на межі Африки й Європи.

В цілому, у військових операціях ЄС брало участь близько 20-ти тисяч чоловік, однак простежується тенденція до скорочення чисельності особового складу місій СБОП: якщо «Алтея» (2004) нараховувала 7 тисяч чоловік, «ЄВРОФОР Чад/ЦАР» (2008) – понад 4 тисячі, то кількість військових в операціях ЄС у Малі (2013) та в Центральноафриканській Республіці (2014) не перевищувала 800 осіб. До складу військової консультативної операції ЄС у Центральноафриканській Республіці (2015) увійшло тільки 60 чоловік.

Найвищі показники індексу участі[1] (англ. «*engagement index*») зафіксовано в місіях СБОП, що відбувалися в Європі – «Софія» (92.3%), «Алтея» (91.7%) та «Конкордія» (85.71%). Натомість найменша явка – у військовій консультативній операції в ЦАР (29.6 %), «ЄВРОФОР ЦАР» (48%) та «ЄСТМ Сомалі» (50%). Таким чином, «поріг залучення» країн ЄС до кризового менеджменту СБОП суттєво відрізняється. Учасниками всіх одинадцяти військових операцій ЄС були тільки три держави – Франція, Іспанія та Португалія. Серед лідерів за цим критерієм також Італія (10 операцій), Нідерланди (10), Швеція (10), Німеччина (9), Фінляндія (9), Австрія (9) і Бельгія (9). Найменшу зацікавленість у місіях СБОП продемонстрували Хорватія (0), Мальта (3), Словаччина (3), Болгарія (4), Кіпр (4), Латвія (5), Литва (5), Естонія (5) і Чехія (5).

Вищезазначені показники несуть радше інформативний, аніж аналітичний характер, адже для багатьох місій СБОП була притаманна «символічна присутність» великої кількості країн. Наприклад, до складу операції «ЄСТМ Малі» (2013) було делеговано військових із 21 держави ЄС, проте внесок 11 з них не перевищував 8 чоловік, тобто сумарно дольова участь половини країн місії була на рівні нижче 1.5%, у той час як три країни – Франція, Німеччина та Іспанія забезпечили 60% особового складу операції. Наведені дані свідчать про нерівномірний розподіл спільних витрат між державами ЄС у миротворчих місіях СБОП.

[1] Участь держав ЄС у 10 військових операціях СБОП представлено в Таблицях 1 і 2. В останній наразі місії ЄС «Софія», що розпочалась у червні 2015 року й досі триває, беруть участь всі держави СБОП за винятком Хорватії та Ірландії. Індекс участі обраховується на основі пропорції кількості держав ЄС, що беруть участь у миротворчій місії, до загальної кількості членів СБОП. Відповідно, в операції «Софія» (2015) бере участь 25 із 27 держав СБОП; в «Алтеї» (2004) – 22 із 24; у «Конкордії» (2003) – 12 із 14; в «ЄСМАМ ЦАР» (2015) – 8 із 27; в «ЄВРОФОР ЦАР» (2014) – 13 із 27; в «ЄСТМ Сомалі» (2010) – 13 із 26.

У Таблицях 1, 2 і 3 наведено статистичні дані внеску кожної з держав ЄС у військові операції Спільноти[1]. Помітним видається диспропорційний внесок Франції: Париж надав 35% усіх військових, що брали участь у місіях СБОП. З цієї причини дослідники пишуть, що деякі операції були більш схожими на французькі інтервенції під прапором ЄС, аніж на спільні європейські миротворчі місії, адже частка французьких солдатів та офіцерів в операції «ЄВРОФОР Чад/ЦАР» перевищувала половину особового складу місії, а в операції «Артеміс» у ДР Конго досягала 85%. Варто також додати, що Франція виступала головним ініціатором проведення більшості військових операцій ЄС. Париж частіше за інших брав на себе повноваження бути «провідною нацією» в миротворчих місіях СБОП, тобто виступав державою, що надавала в розпорядження ЄС власну Штаб-квартиру для планування та координування операції.

На другому місці за критерієм дольової участі в миротворчій діяльності ЄС розташовується Німеччина з внеском у 15% військових. Берлін зацікавлений у проведенні насамперед тих операцій СБОП, які відповідають стратегічним інтересам країни (наприклад, місії «Аталанта» та «Софія», мета яких – захист морських торгівельних маршрутів та протидія нелегальній міграції). Під тиском Франції, Німеччина брала активну участь в операції «ЄВРОФОР ДР Конго» (2006), надавши у розпорядження ЄС власну операційну Штаб-квартиру. В цілому, Франція та Німеччина удвох забезпечили половину всього особового складу військових операцій ЄС.

Внесок Італії та Іспанії становить 9% і 7% відповідно. Рим зацікавлений у миротворчій діяльності ЄС у сфері його стратегічних інтересів – Західні Балкани та Південне Середземномор'я. Іспанію називають «Дон-Кіхотом європейської оборони», оскільки ця країна, незважаючи на перманентні фінансові труднощі та відсутність стратегічних інтересів у регіонах, де проводиться кризовий менеджмент ЄС, бере участь у всіх операціях Спільноти та активно підтримує ініціативи у галузі СБОП[2]. Далі розташовані Великобританія (5%) та Польща (4.6%). Таким чином, дольова участь держав «великої шістки СБОП» – країн, що більше всіх у ЄС витрачають на оборону (Великобританія, Франція, Німеччина, Італія, Іспанія, Польща), у миротворчій діяльності СБОП за показником кількості делегованих військових перевищує 75%. Отже, можна зробити висновок, що гіпотеза експлуатації підтверджується на прикладі такого альянсу як ЄС.

Беручи до уваги критерій «справедливого розподілу» (англ. «*fair share*»), що встановлює чи дольова участь держави у спільних коаліційних витратах пропорційна до рівня її реальних можливостей, можна стверджувати, що більшість країн ЄС таки «справедливо» інвестує в миротворчу діяльність СБОП. Якщо зіставити показники кількості військових у державах ЄС (відсоток серед країн об'єднання) і їхнього внеску до операцій військового кризового менеджменту СБОП (див. Таблиця 3), відхилення у межах 1% зафіксовано у 15 країнах (55%) ЄС. Водночас диспропорційно великим видається внесок насамперед Франції (14.5% проти 35%). Серед інших країн різниця не настільки відчутна: у Німеччини вона складає +2.3% (12.5% і 14.8%), у Швеції +2.3% (1.1% і 3.4%), в Ірландії +2.2% (0.7 і 2.9%). Варто зазначити, що Швеція та Ірландія – нейтральні держави, які не входять до НАТО, а у Німеччині, з огляду на обставини історичного характеру, діють законодавчі обмеження щодо використання збройних сил за кордоном.

Натомість умовно «спостерігачем» (англ. «free riders») у кризовому менеджменті СБОП можна вважати Великобританію, адже внесок Лондона у розподілі спільних військових витрат «несправедливий» до рівня можливостей країни: на Сполучене Королівство припадає 11% всіх військових у ЄС, однак внесок держави у миротворчу діяльність СБОП залишається на рівні тільки 5%. «Несправедливо» інвестують у кризовий менеджмент ЄС також Греція (-5.6%), Італія (-4.3%), Румунія (-3.5%).

[1] Відсутні статистичні дані щодо останньої наразі військової морської операції ЄС «Софія», що відбувається у Південному Середземномор'ї поблизу Лівійського узбережжя. У звітах поки що вказується тільки загальна кількість учасників місії, що коливаєтсья від 1408 (перша фаза) до 2292 (друга фаза із жовтня 2016 року), делегованих від 25 держав ЄС для протидії контрабанди людей та скороченню нелегальних мігрантів, які потрапляють до країн ЄС морським шляхом із Південного Середземномор'я. Штаб-квартира операції «Софія» розташована в Римі (Італія), її Командир – Генерал Е. Кредендіно (Італія).

[2] Muniz, M. (2013). The Don Quixote of European Defence. In F. Santopinto, M. Price. *National visions of EU defence policy. Common denominators and misunderstandings.* Brussels: Centre for European Policy Studies, 89.

Таблиця 1

Дольова участь держав ЄС у військових операціях СБОП[1]

Країна / Операція	«Конкордія», 2003, Республіка Македонія[2]		«Артеміс», 2003, ДР Конго[3]		«Алтея», 2004-.., Боснія і Герцеговина[4]		«ЄВРОФОР ДР Конго», 2006[5]		«ЄВРОФОР Чад/ЦАР», 2008-2009[6]	
Австрія	11	3.33%	3	0.14%	203	3.25%	3	0.13%	55	1.48%
Бельгія	26	7.88%	82	3.93%	60	0.95%	59	2.61%	50	1.35%
Болгарія	1	0.30%	0	0	139	2.21%	0	0	0	0
Великобрит.	3	0.91%	111	5.32%	691	**10.97%**	0	0	0	0
Греція	21	6.36%	7	0.34%	179	2.84%	1	0.04%	15	0.40%
Естонія	1	0.30%	0	0	3	0.05%	0	0	0	0
Ірландія	0	0	5	0.24%	55	0.87%	2	0.09%	440	**11.84%**
Іспанія	17	5.15%	1	0.05%	469	7.45%	132	5.84%	90	2.42%
Італія	27	8.18%	1	0.05%	1 119	**17.77%**	56	2.48%	55	1.48%
Кіпр	0	0	1	0.05%	0	0	1	0.04%	0	0
Латвія	2	0.61%	0	0	3	0.05%	0	0	0	0
Литва	1	0.30%	0	0	1	0.02%	0	0	0	0
Люксембург	0	0	0	0	1	0.02%	1	0.04%	0	0
Мальта	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Нідерланди	2	0.61%	1	0.05%	438	6.96%	44	1.95%	65	1.75%
Німеччина	16	4.85%	7	0.34%	1 242	**19.72%**	745	**32.98%**	0	0
Польща	17	5.15%	0	0	227	3.60%	125	5.53%	400	**10.77%**
Португалія	6	1.82%	2	0.09%	234	3.72%	53	2.35%	15	0.40%
Румунія	3	0.91%	0	0	110	1.75%	0	0	120	3.23%
Словаччина	1	0.30%	0	0	40	0.64%	0	0	0	0
Словенія	0	0	0	0	124	1.97%	1	0.04%	15	0.40%
Угорщина	1	0.30%	1	0.05%	143	2.27%	3	0.13%	0	0
Фінляндія	9	2.73%	0	0	182	2.89%	11	0.49%	65	1.75%
Франція	149	**45.15%**	1 785	**85.49%**	439	6.97%	975	**43.16%**	2 095	**56.39%**
Чехія	2	0.61%	0	0	90	1.43%	0	0	0	0
Швеція	14	4.24%	81	3.88%	80	1.27%	50	2.21%	235	6.33%

[1] У розрахунках не враховуються внески третіх держав (не членів ЄС) до миротворчих операцій СБОП. Водночас включено дані про участь у місіях тих держав, що вступили до ЄС у 2004 і 2007 роках (наприклад, внесок Польщі, члена ЄС з 2004 року, в операцію «Конкордія» 2003 року). У дані таблиці не входять Хорватія (член ЄС з 2013 року, проте країна поки що не делегувала жодного військового до операцій СБОП) та Данія (держава не входить до СБОП, а тому не бере участі в миротворчій діяльності ЄС).

[2] Grevi, G., Helly, D., Keohane, D. (2009). *EU Security and Defense Policy. The First Ten Years 1999-2009*. Paris: EU Institute for Security Studies, 414.

[3] Marangoni, A-C. (2008). Le financement des opérations militaires de l'UE: des choix nationaux pour une politique européenne de sécurité et de défense? *EU Diplomacy Paper*, no. 6, 36.

[4] Marangoni, A-C. (2008). Le financement des opérations militaires de l'UE: des choix nationaux pour une politique européenne de sécurité et de défense? *EU Diplomacy Paper*, no. 6, 34.

[5] Di Mauro, D., Krotz, U., Wright, K. (2016). *EU's Global Engagement: A Database of CSDP Military Operations and Civilian Missions Worldwide*. European University Institute; Grevi, G., Helly, D., Keohane, D. (2009). *EU Security and Defense Policy*, 44.

[6] Grevi, G., Helly, D., Keohane, D. (2009). *EU Security and Defense Policy. The First Ten Years 1999-2009*. Paris: EU Institute for Security Studies, 414.

Таблиця 2

Дольова участь держав ЄС у військових операціях СБОП

Країна / Операція	«Аталатна», 2008-.., Сомалі[1]		«ЄСТМ Сомалі», 2010[2]		«ЄСТМ Малі», 2013[3]		«ЄВРОФОР ЦАР», 2014-2015[4]		«ЄСМАМ ЦАР», 2015[5]	
Австрія	0	0	0	0	8	1.47%	6	0.85%	4	7.41%
Бельгія	9	0.46%	5	4.13%	34	6.24%	0	0	0	0
Болгарія	1	0.05%	0	0	0	0	0	0	0	0
Великобрит.	61	3.14%	2	1.65%	40	7.34%	0	0	0	0
Греція	195	**10.04%**	0	0	0	0	0	0	0	0
Естонія	0	0	0	0	8	1.47%	55	7.76%	0	0
Ірландія	0	0	4	3.31%	8	1.47%	0	0	0	0
Іспанія	387	**19.92%**	38	**31.40%**	59	**10.83%**	99	**13.96%**	13	**24.07%**
Італія	233	**11.99%**	5	4.13%	7	1.28%	49	6.91%	0	0
Кіпр	2	0.10%	0	0	0	0	0	0	0	0
Латвія	0	0	0	0	2	0.37%	40	5.64%	0	0
Литва	0	0	0	0	2	0.37%	1	0.14%	0	0
Люксембург	1	0.05%	1	0.83%	1	0.18%	1	0.14%	0	0
Мальта	1	0.05%	3	2.48%	0	0	0	0	0	0
Нідерланди	8	0.41%	0	0	1	0.18%	1	0.14%	2	3.70%
Німеччина	496	**25.53%**	13	**10.74%**	73	**13.39%**	80	**11.28%**	0	0
Польща	0	0	0	0	20	3.67%	50	7.05%	2	3.70%
Португалія	1	0.05%	15	**12.40%**	1	0.18%	47	6.63%	8	**14.81%**
Румунія	1	0.05%	0	0	1	0.18%	0	0	2	3.70%
Словаччина	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Словенія	2	0.10%	0	0	3	0.55%	0	0	0	0
Угорщина	1	0.05%	2	1.65%	13	2.39%	0	0	0	0
Фінляндія	1	0.05%	4	3.31%	11	2.02%	30	4.23%	0	0
Франція	410	**21.10%**	25	**20.66%**	207	**37.98%**	250	**35.26%**	21	**38.89%**
Чехія	3	0.15%	0	0	33	6.06%	0	0	0	0
Швеція	130	6.69%	4	3.31%	13	2.39%	0	0	2	3.70%

[1] Di Mauro, D., Krotz, U., Wright, K. (2016). *EU's Global Engagement: A Database of CSDP Military Operations and Civilian Missions Worldwide*. European University Institute, 40.
[2] Там само, с. 53.
[3] Там само, с. 59. Дані по кожній країні також перевірялися у національній пресі та звітах Міністерства оборони. Як наслідок, було додано участь декількох країн – Німеччини та Естонії.
[4] Там само, с. 69. Дані по кожній країні уточнювались у національній пресі та звітах Міністерства оборони. Було додано участь Естонії, Німеччини та Португалії.
[5] EUMAM & EUTM RCA. Objectif: reformer une armée centrafricaine. <http://centrafrique-presse.over-blog.com/2016/08/eumam-eutm-rca-objectif-reformer-une-armee-centrafricaine.html> (2016, листопад, 23).

Таблиця 3

Розподіл військових витрат серед держав ЄС

Країна/ Критерій	Загальна кількість військових[1]	% військових серед країн ЄС	Чисельність військ (сухопутні) швидкого реагування[2]	Внесок до військових операцій ЄС[3]	% військового внеску серед країн ЄС
Австрія	22 689	1.60%	2 234	293	1.62%
Бельгія	30 174	2.12%	6 691	325	1.80%
Болгарія	25 188	1.77%	6 380	141	0.78%
Великобрит.	153 730	**10.81%**	69 800	908	5.03%
Греція	113 517	7.98%	21 500	418	2.32%
Естонія	6 285	0.44%	483	67	0.37%
Ірландія	9 280	0.65%	850	514	2.85%
Іспанія	121 848	8.57%	43 812	1305	7.23%
Італія	183 465	**12.90%**	N/A	1552	8.60%
Кіпр	11 747	0.83%	237	4	0.02%
Латвія	4 646	0.33%	1 242	47	0.26%
Литва	8 568	0.60%	1 047	5	0.03%
Люксембург	821	0.06%	242	6	0.03%
Мальта	1 662	0.12%	105	4	0.02%
Нідерланди	42 102	2.96%	14 685	562	3.12%
Німеччина	178 000	**12.51%**	N/A	2672	**14.81%**
Польща	99 500	7.00%	1 464	841	4.66%
Португалія	30 302	2.13%	7 878	382	2.12%
Румунія	69 556	4.89%	9 605	237	1.31%
Словаччина	13 338	0.94%	4 602	41	0.23%
Словенія	6 765	0.48%	3 000	145	0.80%
Угорщина	22 667	1.59%	3 714	164	0.91%
Хорватія	15 380	1.08%	2 098	0	0
Фінляндія	8 275	0.58%	1 738	313	1.74%
Франція	207 000	**14.55%**	63 350	6356	**35.23%**
Чехія	20 222	1.42%	7 867	128	0.71%
Швеція	15 570	1.09%	2 818	609	3.38%

[1] European Defence Agency (2016). National Defence Data, 10 <http://eda.europa.eu/docs/default-source/documents/eda-national-defence-data-2013-2014-(2015-est)5397973fa4d264cfa776ff000087ef0f.pdf> (2016, листопад, 23).
[2] Там само, с. 63.
[3] Обраховано на основі даних про 10 операцій ЄС (за винятком місії «Софія») із Таблиць 1 і 2.

Відповідно до механізму «Афіна»[1], затвердженого Європейською Радою, фінансування цивільних місій ЄС відбувається із бюджету Європейської Комісії, натомість витрати на операції військового характеру покриваються внесками країн, чиї війська безпосередньо беруть участь в операції ЄС (індивідуальні витрати), а також на основі відрахувань держав до бюджету СБОП, пропорційних до ВВП країн-членів об'єднання (спільні витрати)[2]. У таблиці 4 наведено дані щодо розподілу фінансових витрат у миротворчих місіях СБОП. Слід зазначити, що п'ята частина усіх витрат покривається Німеччиною, хоча країні не належить лідерство в імплементаційних стадіях військових операцій ЄС. Німецькі дослідники говорять про «*Scheckheft Diplomatie*», тобто так звану «дипломатію гаманця», оскільки Німеччина, з огляду на історичні причини, стримано відноситься до участі солдат Бундесверу у військових операціях за кордоном, тому підтримує мультилатеральні місії передусім фінансово. Окрім Німеччини, головними донорами операцій ЄС вважаються Франція (16%), Великобританія (15%), Італія (12%) та Іспанія (8%). Сумарно, ці п'ять держав забезпечують три четвертих необхідних для військових операцій СБОП фінансових ресурсів.

Критерії участі країн ЄС у миротворчих операціях СБОП

З'ясувавши особливості дольової участі держав ЄС у спільних операційних витратах, потрібно пояснити, чому в СБОП спостерігається такий диспропорційний розподіл внесків. Дослідження складається з двох частин: у першій розкрито чинники, які мотивують країни ЄС брати участь у військовому кризовому менеджменті Спільноти, у другій – сформульовано причини відмови держав ЄС підтримати миротворчу операцію СБОП.

Можна виділити три фактори для пояснення, чому держави ЄС погоджуються делегувати власні ресурси (військові, фінансові, технічні) для військового кризового менеджменту СБОП.

Критерій 1: операції СБОП – це можливість реалізувати національні інтереси за допомогою наднаціональних засобів ЄС[3]. Дослідники вказують, що мультилатеральні місії під нейтральним прапором ЄС можуть використовуватись як засіб маскування політики деяких держав[4], спрямованої на реалізацію стратегічних інтересів та збереження впливу в їхніх колишніх колоніальних володіннях чи сфер впливу, адже унілатеральні інтервенції порушують питання легітимності та неоколоніалізму[5]. Зважаючи на дефекти організаційної структури СБОП, ЄС залежний від своїх частин – країн-членів об'єднання – у питаннях планування та проведення миротворчої місії. З цієї причини, актуальним для ЄС залишається пошук країни, готової взяти на себе відповідальність бути «провідною нацією» (англ. «*framework nation*») під час операції, тобто важливо знайти державу, яка компенсує власними засобами відсутність операційної Штаб-квартири ЄС. Такі зобов'язання часто несуть фінансові витрати, неспівставні з витратами інших учасників спільної миротворчої місії. Як наслідок, та країна ЄС, яка погодилася виконувати функцію «провідної нації», одночасно добровільно погоджується і на значні інвестиції в дану операцію. Тому така альтруїстична політика національної самопожертви заради інтересів та цінностей ЄС може поєднуватись із нагодою досягнути цілі національного значення.

---

[1] European Union External Action (2014). Athena mechanism for financing ESDP operation. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/139880.pdf> (2016, листопад, 23).

[2] Спільні витрати покривають видатки на забезпечення функціонування операційної Штаб-квартири (зарплатна відомість, витрати на транспорт та комунікацію, оплата праці місцевому найнятому персоналу). До індивідуальних витрат належать видатки на утримання військових, озброєння, логістику. Вони формуються за принципом «*costs lie where they fall*», тобто кожна держава ЄС платить за свої витрати в операції СБОП. Як показує досвід кризового менеджменту ЄС, спільні витрати забезпечують тільки 10% необхідних для проведення миротворчої місії фінансових ресурсів, тому основний тягар затрат покладається на учасників операції.

[3] Pohl, B. (2014). To what ends? Governmental interests and EU (non-) intervention in Chad and DRC. *Cooperation and conflict*, Vol. 49, No. 2, 191-211; Mérand, F. (2008). *European Defence Policy: Beyond the Nation State*. Oxford: Oxford University Press, 125.

[4] Науковці пишуть про зв'язок між операціями СБОП в Африці та французькою політикою «*Franceafrique*», а також про зв'язок між торгівельними інтересами Великобританії та операцією ЄС «Аталанта».

[5] Charbonneau, B. (2009). What Is So Special about the European Union? EU-UN Cooperation in Crisis Management in Africa. *International Peacekeeping*, Vol. 16, No. 4, 552; Piccolino, G. (2010). A Litmus Test for the European Union? The EU's Response to the Crisis in the Democratic Republic of Congo from 1996 to the 2006 Elections. *European Foreign Affairs Review*, Vol. 15, No. 1, 126.

Таблиця 4

Розподіл фінансових витрат на оборону серед держав ЄС

Країна/Критерій	% витрат від ВВП на оборону[1]	Витрати на оборону, млн. євро[2]	% витрат серед країн ЄС	% спільних витрат на операції ЄС[3]
Австрія	0.68%	2 288	1.14%	2.49%
Бельгія	0.91%	3 758	1.88%	3.01%
Болгарія	1.18%	500	0.25%	0.31%
Великобританія	**2.05%**	52 518	**26.27%**	**14.81%**
Греція	**2.42%**	4 305	2.15%	1.37%
Естонія	**2.03%**	412	0.21%	0.13%
Ірландія	0.45%	893	0.45%	1.04%
Іспанія	0.89%	9 666	4.84%	7.94%
Італія	1.00%	16 328	8.17%	**12.10%**
Кіпр	1.83%	319	0.16%	0.11%
Латвія	1.03%	258	0.13%	0.18%
Литва	1.12%	425	0.21%	0.26%
Люксембург	0.50%	247	0.12%	0.25%
Мальта	0.61%	51	0.03%	0.05%
Нідерланди	1.21%	8 000	4.00%	4.74%
Німеччина	1.16%	34 945	**17.48%**	**21.48%**
Польща	**2.10%**	9 247	4.63%	2.97%
Португалія	1.42%	2 526	1.26%	1.22%
Румунія	1.43%	2 237	1.12%	1.13%
Словаччина	1.03%	797	0.40%	0.57%
Словенія	0.96%	367	0.18%	0.26%
Угорщина	0.89%	994	0.50%	0.73%
Хорватія	1.40%	607	0.30%	0.33%
Фінляндія	1.31%	2 712	1.36%	1.56%
Франція	1.79%	39 198	**19.61%**	**16.32%**
Чехія	0.98%	1591	0.80%	1.07%
Швеція	1.08%	4 720	2.36%	3.43%

Крім того, участь в операції СБОП – це можливість збільшити вплив країни на міжнародній арені та в ЄС зокрема, що важливо насамперед для держав об'єднання з обмеженими національними військовими та економічними ресурсами[4]. Країни зі статусом кандидатів на вступ до ЄС чи асоційовані члени приєднувалися до кризового менеджменту ЄС[5], засвідчуючи, у такий спосіб,

[1] European Defence Agency (2016). National Defence Data, 6. <http://eda.europa.eu/docs/default-source/documents/eda-national-defence-data-2013-2014-(2015-est)5397973fa4d264cfa776ff000087ef0f.pdf> (2016, листопад, 23).
[2] Там само, с. 4.
[3] Council of the European Union (2014). Financing of military operations: the ATHENA mechanism, 4 <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/139880.pdf> (2016, листопад, 23).
[4] Matlary, J. (2009). *European Union Security Dynamics: In the New National Interest*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 288-292.
[5] Наприклад, Польща та Угорщина зробили внесок в операцію «Конкордія» (Республіка Македонія, 2003), Грузія надала другий, після Франції, за чисельністю військовий контингент для операції ЄС у Центральноафриканській Республіці (2014).

готовність до активної діяльності в СБОП.

Критерій 2: операції СБОП – це вираження колективних європейських інтересів. Тут доцільно виділити декілька підпунктів.

По-перше, інструментарій кризового менеджменту СБОП дозволяє стабілізувати безпекове середовище держав європейської периферії та сусідніх регіонів[1]. Внесок ЄС як безпекового актора найкраще помітно на прикладі країн Балканського півострову, в яких військові операції СБОП («Конкордія», «Алтея») становили лише частину широкого підходу післяконфліктної відбудови держав та їхнього політичного зближення з ЄС. Завдяки миротворчим місіям СБОП також забезпечується захист європейських економічних інтересів. Наприклад, основна мета проведення морської військової операції «Аталанта» (триває з 2008 року) в Аденській затоці – захист ключових торгівельних маршрутів.

По-друге, участь в операціях СБОП сприяє становленню ЄС як автономного безпекового актора на міжнародній арені[2]. Миротворчі місії СБОП показують готовність європейців до спільних військових дій; водночас, вони також слугують альтернативною, насамперед до НАТО[3], опцією кризового менеджменту для держав ЄС.

По-третє, цінність операцій СБОП полягає у тому, що вони запобігають внутрішньоєвропейському розколу, поглиблюють співпрацю між членами Спільноти у зовнішньополітичних питаннях, зміцнюючи, таким чином, європейську політичну єдність[4]. Для прикладу можна навести військову операцію «Артеміс» (2003) у Демократичній Республіці Конго, проведення якої було важливим для демонстрації європейської єдності після кризи, викликаної відмінними позиціями держав ЄС щодо інтервенції до Іраку[5]. Участь європейських миротворців у невеликих за тривалістю та чисельністю місіях у Малі (2013) та в Центральноафриканській Республіці (2014) розвіяла міф про згортання проекту СБОП після лівійської кризи (2011).

По-четверте, СБОП – це інструмент для пропагування колективних ліберальних цінностей[6]. Європейський Союз вважається Спільнотою, що заснована на таких універсальних цінностях, як повага та захист основних прав та свобод людини, принципів демократичного врядування, дотримання норм міжнародного права, тощо. Філософія ЄС як кризового менеджера ґрунтується на використанні цивільно-військового підходу до розв’язання конфліктів. Основними завданнями місій СБОП виступають захист цивільного населення, надання допомоги біженцям, внутрішньо переміщеним особам та персоналу гуманітарних організацій, проведення розмінувальних робіт. Військові операції ЄС в Республіці Македонії (2003), ДР Конго (2003 і 2006), Боснії та Герцеговині (з 2004), Сомалі (2008, 2010) та Малі (2013) були доповнені цивільними місіями СБОП (поліцейськими, моніторинговими, консультативними з реформування правоохоронних систем) та програмами фінансово-економічної допомоги державам. Морська операція «Аталанта» (з 2008)

[1] Bertin, T. (2008). The EU Military Operation in Bosnia. In M. Merlingen, R. Ostrauskaite R. (Ed.). *The European Security and Defence Policy: An Implementation Perspective*. London: Routledge, 61-77.

[2] Howorth, J. (2007). *Security and Defence Policy in the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 232; Jones, S. (2007). *The Rise of European Security Cooperation*. Cambridge: Cambridge University Press, 214.

[3] На початку формування СБОП дослідники, передусім представники школи реалізму (Р. Арт, М. Заборовскі, І. Петерс, Б. Поузен), розглядали СБОП як європейський інструмент для балансування впливу США у міжнародних відносинах. Тому припускалося, що ЄС проводить військові операції зокрема і для збільшення власної ваги у трансатлантичних відносинах. Франції приписували головну роль у розвитку військового кризового менеджменту ЄС з метою зменшити стратегічну залежність Європи від США. Із подальшим розвитком СБОП стало зрозуміло, що НАТО й надалі належить роль гаранта європейської оборони, а європейці не прагнуть створити конкурента НАТО у сфері безпеки. Підтвердженням слугує співпраця ЄС-НАТО у межах Берлінських домовленостей (2002-2003) щодо можливості СБОП використовувати засоби НАТО для миротворчої діяльності ЄС, згадки про нерозривне партнерство у ключових нормативних документах СБОП, повернення Франції до військових структур Північноатлантичного альянсу (2009) та активна участь Парижа у діяльності цієї організації (Лівія, 2011). Крім того, жодна з операцій СБОП не суперечила зовнішньополітичним цілям США. Найбільша військова операція ЄС «Алтея» у Боснії та Герцеговині з 2004 року проводиться у тісній співпраці з НАТО.

[4] Anderson, S. (2008). *Crafting EU security policy: in pursuit of a European identity*. Boulder, CO: Lynne Rienner.

[5] Piccolino, G. (2010). A Litmus Test for the European Union? The EU’s Response to the Crisis in the Democratic Republic of Congo from 1996 to the 2006 Elections. *European Foreign Affairs Review*, Vol. 15, No. 1, 127.

[6] Martin, M. (2007). A Force For Good? The European Union and Human Security in the Democratic Republic of Congo. *African Security Review*, Vol. 16, No. 2, 65.

уможливила доставку гуманітарної допомоги цивільному населенню Сомалі та сприяла притягненню до кримінальної відповідальності порушників норм міжнародного права. Миротворча місія «Софія» (з 2015) спрямована на протидію нелегальному перевезенню людей у Південному Середземномор'ї та запобіганню смертності у морі.

Критерій 3: операції СБОП – наслідок тиску на уряди держав ЄС зі сторони громадськості, медіа, міжнародних та регіональних організацій, а також інших членів Європейської Спільноти[1]. Миротворчі місії СБОП на території колишньої Югославії («Конкордія», «Алтея») відбувалися після шквальної критики медіа (так званий «ефект CNN»), викликаною неспроможністю ЄС як об'єднання врегулювати безпекову кризу у цьому регіоні[2]. Проведення більшості місій СБОП на африканському континенті було обумовленим зверненням ООН по допомогу у розв'язанні конфлікту шляхом проведення спільних миротворчих операцій «місткового» типу, тобто коли після виконання певної частини завдань один безпековий актор передає повноваження іншому. «Ефект медіа» та зовнішнього тиску на військовий кризовий менеджмент СБОП особливо помітний на прикладі Німеччини. Берлін погодився брати участь в операції «ЄВРОФОР ДР Конго» (2006) внаслідок тиску зі сторони інших країн ЄС, насамперед Франції, щодо необхідності розвивати структури СБОП. Натомість під час лівійської кризи (2011) більшість громадян Німеччини виступали проти військової участі країни у розв'язанні цієї безпекової кризи, що вплинуло на рішення центральної влади.

Причини відмови держав ЄС від участі в операціях СБОП

Критерій 1: Відсутність необхідних засобів для участі в місії

Обмежені фінансові та військово-технічні ресурси не дозволяють певним країнам ЄС приєднатися до миротворчої діяльності СБОП[3]. У 2016 році тільки 4 держави ЄС (Великобританія, Греція, Польща та Естонія) виконали вимогу НАТО витрачати щонайменше 2% національного ВВП на оборону. Внаслідок тенденції до скорочення оборонних бюджетів, країни ЄС стикаються з проблемою відсутності належних засобів, передусім технічних, для проведення військових операцій[4], що призводить до «символічної присутності» багатьох держав у місіях СБОП, коли їхній внесок оцінюється тільки у кілька направлених солдат чи медиків. Скромний ресурсний арсенал СБОП впливає на амбіції ЄС у міжнародному кризовому менеджменті. Якщо детально проаналізувати військові операції, в яких роль миротворця відігравав ЄС, то перед нами постануть ті конфлікти низької/середньої інтенсивності, у врегулюванні яких інші безпекові гравці не проявляли зацікавленості[5]. Варто також додати, що місії СБОП наділялись обмеженим мандатом за параметрами тривалості, території дії, залучених військово-технічних та фінансових ресурсів, а сама миротворча діяльність відбувалася переважно на стадіях уже припинення активних бойових дій.

Критерій 2: Пріоритизація участі в миротворчій діяльності інших міжнародних організацій

Беручи до уваги функціонування різних безпекових акторів (НАТО, ООН, ОБСЄ, ЄС), держави Євросоюзу наділені можливістю обирати інституційну опцію, в межах якої долучитися до миротворчої діяльності. В цілому, країни ЄС відводять СБОП другорядні ролі в кризовому менеджменті[6]. Група держав «Атлантистів» (Великобританія, Нідерланди, Португалія) віддають перевагу участі в операціях НАТО, скептично оцінюючи потенціал СБОП, залишаючи їй місце тільки для «гуманітарної роботи» після проведених інтервенцій Північноатлантичного альянсу. Нейтральні країни ЄС (Швеція, Фінляндія, Австрія, Ірландія) вбачають у СБОП інструмент

[1] Major, Claudia. (2009.) EUFOR RD Congo. In G. Grevi, D. Helly, D. Keohane. *EU Security and Defense Policy. The First Ten Years 1999-2009*. Paris: EU Institute for Security Studies, 315; Doyle, M. (2008). Liberalism and foreign policy. In S. Smith, A. Hadfield, and T. Dunne (Ed.). *Foreign policy. Theories, actors, cases*. Oxford: Oxford University Press, 61.

[2] Pohl, B. (2013). The logic underpinning EU crisis management operations. *European Security*, Vol. 22, No. 3, 317.

[3] Nováky, N. (2011). Burden-Sharing in CSDP Military Operations: A Theoretical Analysis. *Jean Monnet Centre of Excellence in European Law and Governance*, No. 1, 12.

[4] Biscop, S., Fiott, D. (2013). The State of Defence in Europe: State of Emergency? *Royal Institute for International relations*, Egmont Paper 62.

[5] Hazelzet, H. (2013). The added value of CSDP operations. *European Union Institute for Security Studies*, No. 31, 1-2.

[6] Nováky, N. (2011). Burden-Sharing in CSDP Military Operations: A Theoretical Analysis. *Jean Monnet Centre of Excellence in European Law and Governance*, No. 1, 15; Howorth, J. (*2007). Security and Defence Policy in the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 238.

цивільного, а не військового, кризового менеджменту. Крім того, відмова від участі в операціях СБОП пояснюється завантаженістю миротворців держав ЄС у складі місій інших безпекових організацій. Наприклад, Великобританія обґрунтовувала неохочість брати участь в операції «ЄВРОФОР ДР Конго» (2006) великою кількістю власних військових, які перебувають в Іраку, а Німеччина виправдовувала свою відмову від участі в операції «ЄВРОФОР Чад/ЦАР» (2008-2009) перебуванням власних контингентів в Афганістані[1].

Критерій 3: Обмеження політичного характеру

Дослідники пояснюють «абсентеїзм у миротворчій діяльності» ЄС браком політичної волі та розрізненими зовнішньополітичними цілями та інтересами, що переслідуються державами Спільноти[2]. У цьому контексті науковці пишуть про геостратегічну диференціацію між країнами ЄС: Середземноморські держави традиційно виступають за поглиблення співпраці із країнами Близького Сходу та Північної Африки, натомість центрально-східні держави переймаються проблемами сусідів у східному на південному напрямках. Це впливає і на політику кризового менеджменту ЄС. Наприклад, Італія здебільшого висловлює зацікавленість в тій миротворчій діяльності ЄС, котра стосується її сфери стратегічних інтересів – Західних Балкан та Південного Середземномор'я. Група малих та середніх держав ЄС схильна проявляти «національний егоїзм», ігноруючи ініціативи у сфері СБОП, оскільки вони не переслідують глобальних торгівельних чи політичних інтересів.

Серед інших причин називають наявність внутрішньої опозиції (політичної чи серед громадськості) щодо участі держави в миротворчій діяльності[3]. Дослідники вказують, що опозиційність, як правило, стосується не конкретної місії ЄС; вона обґрунтовується відкиданням військових операцій загалом, оскільки участь у них держави порушує питання етичного характеру та завдає збитків національному бюджету[4]. У деяких країнах ЄС присутні законодавчі обмеження, що перешкоджають участі у військових операціях. Данія – єдина країна ЄС, що не входить до СБОП. Кіпр, де-факто, також позбавлений можливості участі в СБОП відповідно до «Документу Анкари» (2002) через турецько-грецький конфлікт. На участь німецьких миротворців у міжнародних військових контингентах Бундестаг накладає обмеження щодо тривалості перебування та спектру діяльності.

Висновки

Для ЄС притаманний диспропорційний розподіл спільних операційних витрат. Основний тягар військового кризового менеджменту покладено на невелику групу країн на чолі з Францією, які вимушені інвестувати значні фінансові та військові ресурси для того, щоб нівелювати структурні дефекти СБОП та неохочість більшості країн об'єднання підтримати миротворчу діяльність ЄС. Такий стан речей несе пагубні наслідки для становлення ЄС як безпекового актора. Якщо ситуація не зміниться, якщо більшість держав ЄС і надалі не вбачатимуть необхідності розвивати СБОП та долучатися до військових операцій об'єднання, ЄС залишатиметься на маргінальних позиціях у світовому кризовому менеджменті, виконуючи завдання другорядної важливості. СБОП володіє потенціалом, щоб ефективно реагувати на безпекові виклики. Найбільша перешкода для розвитку галузі криється у розрізнених позиціях країн щодо місця СБОП в національній безпековій політиці. Для становлення ЄС як кризового менеджера необхідно, перш за все, знайти баланс між національними інтересами та інтересами ЄС як об'єднання.

---

[1] Simón, L. (2010). *Command and Control? Planning for EU Military Operations*. European Union Institute for Security Studies, 33-34.

[2] Nováky, N. (2011). Burden-Sharing in CSDP Military Operations: A Theoretical Analysis. *Jean Monnet Centre of Excellence in European Law and Governance*, No. 1, 13-14.

[3] Nováky, N. (2011). Burden-Sharing in CSDP Military Operations: A Theoretical Analysis. *Jean Monnet Centre of Excellence in European Law and Governance*, No. 1, c. 14.

[4] Відповідно до політологічного Закону Вагнера: чим багатша країна, тим більші її видатки на соціальну галузь (освіта, транспорт, охорона здоров'я, правоохоронна сфера). У цьому контексті дослідник М. Фуко показує, чому європейські країни змішені скорочувати витрати на оборону: Foucault M. (2008). Does the European defence burden-sharing matter? In M. Chatterji, J. Fontanel. *Conflict Management, Peace Economics, and Development*. London: Emerald Publisher, 15.

References:

1. Anderson, S. (2008). *Crafting EU security policy: in pursuit of a European identity*. Boulder, CO: Lynne Rienner. [in English].
2. Bertin, T. (2008). The EU Military Operation in Bosnia. In M. Merlingen, R. Ostrauskaite R. (Ed.). *The European Security and Defence Policy: An Implementation Perspective*. London: Routledge. [in English].
3. Biscop, S., Fiott, D. (2013). *The State of Defence in Europe: State of Emergency?* Royal Institute for International relations, Egmont Paper 62. [in English].
4. Charbonneau, B. (2009). What Is So Special about the European Union? EU-UN Cooperation in Crisis Management in Africa. *International Peacekeeping, Vol. 16, No. 4*, 546-561. [in English].
5. Di Mauro, D., Krotz, U., Wright, K. (2016). *EU's Global Engagement: A Database of CSDP Military Operations and Civilian Missions Worldwide*. European University Institute. [in English].
6. Dorussen, H., Kirchner, E., Sperling, J. (2009). Sharing the burden of collective security in the European Union. *International Organization*, *63*, 789-810. [in English].
7. Doyle, M. (2008). Liberalism and foreign policy. In S. Smith, A. Hadfield, and T. Dunne (Ed.). *Foreign policy. Theories, actors, cases*. Oxford: Oxford University Press. [in English].
8. European Defence Agency (2016). National Defence Data. <http://eda.europa.eu/docs/default-source/documents/eda-national-defence-data-2013-2014-(2015-est)5397973fa4d264cfa776ff000087ef0f.pdf>. [in English].
9. European Union External Action (2014). Athena mechanism for financing ESDP operation. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/139880.pdf>. [in English].
10. EUMAM & EUTM RCA. Objectif: reformer une armée centrafricaine [The objective: to reform a Central African Army]. <http://centrafrique-presse.over-blog.com/2016/08/eumam-eutm-rca-objectif-reformer-une-armee-centrafricaine.html>. [in French].
11. Foucault, M. (2008). Does the European defence burden-sharing matter? In M. Chatterji, J. Fontanel. *Conflict Management, Peace Economics, and Development*. London: Emerald Publisher. [in English].
12. Grevi, G., Helly, D., Keohane, D. (2009). *EU Security and Defense Policy. The First Ten Years 1999-2009*. Paris: EU Institute for Security Studies. [in English].
13. Hazelzet, H. (2013). The added value of CSDP operations. *European Union Institute for Security Studies*, *31*, 1-4. [in English].
14. Howorth, J. (2007). *Security and Defence Policy in the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. [in English].
15. Jones, S. (2007). *The Rise of European Security Cooperation*. Cambridge: Cambridge University Press. [in English].
16. Major, Claudia. (2009.) EUFOR RD Congo. In G. Grevi, D. Helly, D. Keohane. *EU Security and Defense Policy. The First Ten Years 1999-2009*. Paris: EU Institute for Security Studies. [in English].
17. Marangoni, A-C. (2008). Le financement des opérations militaires de l'UE: des choix nationaux pour une politique européenne de sécurité et de défense? [The financing of EU military operations: national choices for a European security or defense policy?] *EU Diplomacy Paper*, *6*. [in French].
18. Martin, M. (2007). A Force For Good? The European Union and Human Security in the Democratic Republic of Congo. *African Security Review, Vol. 16, No. 2*, 64-77. [in English].
19. Matlary, J. (2009). *European Union Security Dynamics: In the New National Interest*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. [in English].
20. Mérand, F. (2008). *European Defence Policy: Beyond the Nation State*. Oxford: Oxford University Press. [in English].
21. Muniz, M. (2013). The Don Quixote of European Defence. In F. Santopinto, M. Price. *National visions of EU defence policy. Common denominators and misunderstandings*. Brussels: Centre for European Policy Studies, 89-110. [in English].
22. Nováky, N. (2011). Burden-Sharing in CSDP Military Operations: A Theoretical Analysis. *Jean Monnet Centre of Excellence in European Law and Governance*, *1*, 1-28. [in English].
23. Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action. Public Goods and Theory of Groups*. Cambridge: Harvard University Press. [in English].
24. Olson, M., Zeckhauser, R. (1966). An Economic Theory of *Alliances. Review of Economic and Statistics, Vol. 48, No. 3*, 266–279. [in English].
25. Piccolino, G. (2010). A Litmus Test for the European Union? The EU's Response to the Crisis in the Democratic Republic of Congo from 1996 to the 2006 Elections. *European Foreign Affairs Review, Vol. 15, No. 1*, 115-136. [in English].
26. Pohl, B. (2014). To what ends? Governmental interests and EU (non-) intervention in Chad and DRC. *Cooperation and conflict, Vol. 49, No. 2*, 191-211. [in English].
27. Pohl, B. (2013). The logic underpinning EU crisis management operations. *European Security, Vol. 22, No. 3*, 307-325. [in English].
28. Seibert, B. (2010). *Operation EUFOR Tschad/RCA and the European Union's Common Security and Defence Policy*. Strategic Studies Institute. [in English].
29. Simón, L. (2010). *Command and Control? Planning for EU Military Operations*. European Union Institute for Security Studies. [in English].